

'Nieuwe' valleien in de Zeepeduinen

Ruim baan voor kleine parelmoervlinder, rugstreeppad en rond wintergroen

In oktober bracht Vereniging Natuurmonumenten een natuurvisie uit over de Zeepeduinen (Zeeland). Een visie op de toekomst van de natuur, en op het noodzakelijke beheer voor de komende vijftien jaar.

In de Zeepeduinen broedt de velduil nog
(foto: Frits van Daalen).

Zeepeduinen is een van onze mooiste natuurgebieden. Dit komt vooral door de ruimte voor ongestoorde verstuing en vorming van nieuwe duinvalleien. De ongekende rijkdom van de Zeepeduinen zal nog groter worden, is de overtuiging van Natuurmonumenten. Zeker

nu de waterwinning een paar jaar geleden gestopt is.

Schatkamer

Zeepeduinen is een gaaf voorbeeld van een open duingebied. Hier broedt de tapuit nog, net als velduil en wulp. Hier groeit rond wintergroen en moeraswespenorchis en is de rugstreeppad te vinden. Uitzonderlijk is dat de duinen er al eeuwen vrij kunnen stuiven, omdat zij geen zeewerende functie hebben. Verder is de Kop van Schouwen vrijwel 'onversneden', er is dus weinig infrastructuur en bebouwing. De openheid en het stuiven zorgen voor veel variatie in planten en dieren. Kaal zand raakt begroeid met algen, waarna duinsterretje en kleverige reigersbek verschijnen. Een stap verder is schraal duingrasland, met echt walstro en duinviooltje. Nog weer later slaat struweel op: vlier, meidoorn en duindoorn waar het droog is, kruipwilg op natte plekken. Uiteindelijk ontstaat er bos, met eiken en berken. Elk van die stadia, van kaal zand tot bos, heeft zijn eigen dierlijke bevolking. Bij open zand horen zandloophevers en harkwesp, bij open duin blauwvleugelsprinkhaan en tapuit. Verderop verschijnt het paapje, de levendbarende hagedis en nog verder de groene specht en de sperwer.

Slotbos

De Zeepeduinen 'eindigen' landinwaarts in het Slotbos behorend bij Slot Haamstede. Het bos wordt ook door Natuurmonumenten beheerd. Hier wordt het natuurlijk bosbeheer voortgezet. Dat betekent dat ervoor gezorgd wordt dat het bos bestaat uit bomen van verschillende leeftijd, dikte en soort. Daarvoor worden open plekken gemaakt. De historisch waardevolle lanenstructuur wordt waar nodig hersteld.

Uiterst zeldzaam

De successie (opeenvolging van planten en dieren) kan ook anders verlopen. Soms stuift de wind een kuil uit in het zand en ontstaat een nieuwe duinvallei. Dat klinkt eenvoudig, maar het is in ons land uiterst zeldzaam en zeker de vrijheid waarmee het op de Kop van Schouwen kan gebeuren. Als de kuil tot op het grondwater is uitgestoven, verschijnen pioniers als dwergbloem en dwergzegge, later gevolgd door echt duizendguldenkruid, rugstreeppad en zwervende heidelibel.

De begrazing was succesvol
(foto: KINA Natuurmonu-
menten).

In 1981, toen Natuurmonumenten de Zeepedunnen in beheer kreeg, was het er be-
roerd aan toe. De waterwinning had het ver-
droogd, duinvalleien waren dichtgegroeid en,
net als elders, leden de konijnen een kwijnend
bestaan (myxomatose). De laatste duinkoeien
waren in 1950 verdwenen en zonder hun graas-
druk groeide het gebied dicht. De zure en stik-
stofrijke depositie en vastlegging met helm en
bos zorgden voor minder invloed van de zee-
wind en minder verstuiwingen en versterkten zo
het dichtgroeien.

Natuurmonumenten zette al snel Shetlandpo-
ny's in. Het trappen en grazen moest planten
en dieren van open zand en grasland een nieu-
we kans geven. In 1983 waren er op de 340 ha
van de Zeepedunnen elf pony's, nu lopen er in-
middels bijna honderd rond. De begrazing was
succesvol. De verruiging is teruggedrongen en
soorten van duingraslanden als muizenootje,
walstrobremraap en driedistel kwamen. Ook
ontstonden door de vertrapping kleine en grote

Schraal duingrasland met
duinviooltje
(foto: KINA Natuurmonu-
menten).

verstuiwingen waar pioniers als kleverige rei-
gersbek van profiteerden. Marijke van der
Heiden, ecoloog bij Natuurmonumenten in
's-Graveland:

“De extensieve begrazing zorgt voor een klein-
schalige vegetatiestructuur waar insecten (een
vaak ten onrechte veronachtzaamde groep),
maar ook reptielen en amfibieën van profiteren.
Zo zijn de kleine parelmoervlinder, heivlinder
en blauwvleugelsprinkhaan weergekeerd.”

Waterwinning verplaatst

Het gaat dus goed met de Zeepedunnen, maar
het kan beter, nu de waterwinning gestopt is.
Die was sinds 1930 in de Zeepedunnen aanwe-
zig en zorgde voor verdroging en verdroogde
duinvalleien groeiden dicht. Begin deze eeuw is
de waterwinning verplaatst. Nu stijgt de grond-
waterstand weer en zijn er mogelijkheden voor
zowel nieuwe als bestaande duinvalleien en te-
rugkeer naar vroegere rijkdom. Oude kaarten
tonen aan dat ooit eenderde van de oppervlakte
open duinvallei was.

Natuurlijke processen en potenties

De beheerder moet de veranderingen wel bege-
leiden. Bij beheerskeuzes stelt Natuurmonu-
menten de natuurlijke processen en potenties
voorop. Verstuiwing, begrazing en een natuurlij-
ke waterhuishouding krijgen de ruimte. Een
aantal valleien is al eens geplagd om de typisch
'valleibewoners' in elk geval voldoende overle-
vingsruimte te geven. Dat is redelijk gelukt,
maar heel veel valleien zijn nog 'dicht' en 'on-
benut'. Grondwaterberekeningen en bodemon-
derzoek vertellen ons waar de grootste poten-
ties zijn. Die schatkamers worden geplagd, om
'nieuwe' duinvalleien te scheppen, waar de suc-
cessie van voren af aan begint.

Natuurmonumenten verwacht daar planten uit
het knobbiesverbond, waterpunge, duindwerg-
zegge, sierlijk vetmuur en later orchideeën en
rond wintergroen. Gefaseerd maaien geeft libel-
len, vlinders en ook amfibieën een betere kans.

Zeepe-duinen

De naam Zeepe is waarschijnlijk afkomstig van
het Zeeuwse woord sêepelen, wat sijpelen be-
tekent. De duinen hier zijn van nature (en dus
voor de waterwinning) altijd erg nat geweest.
Het water sijpelde eruit en kwam aan de bin-
nenduintrand terecht.

Gefaseerd maaien geeft vlinders een betere kans (foto: Henk Harmsen).

Meer duinvalleien

Het is niet altijd nodig dichtgegroeide valleien te plaggen. Soms is een aantal keren maaien voldoende om de vegetatie zó kort te krijgen dat de pony's het kunnen bijhouden. Ook dichtgegroeide valleitjes waar niet wordt ingegrepen kunnen mooie dingen opleveren. Ervaringen elders leren dat uit zulke valleien moerasjes kunnen ontstaan met lisdodde, blauwborst en watersnip. Niet op stel en sprong, maar wel gestaag, zal het aantal 'natuurlijke' duinvalleien groeien.

De pony's doen goed werk, maar hebben ook een 'nadeel': ze maken ideale kiemgaatjes voor berken. In de tijd van verdroging (grondwater-

Verstuiving, begrazing en een natuurlijke waterhuishouding krijgen de ruimte (foto: KINA Natuurmonumenten).

winning) is veel organisch materiaal opgehoopt. Nu vernat het duin. Voor de jonge berk is er dus voedsel en vocht genoeg en zie, hij floreert. Natuurmonumenten wil dit beperken, mede door de aanwijzing als 'open duin' binnen de Habitatrichtlijn. We streven naar minimaal 70 tot 75 % open terrein. Dit moet gebeuren door wind en begrazing de ruimte te geven, maar dat zal helaas niet voldoende zijn. Daarom zullen de komende jaren berken gekapt gaan worden, lokaal en vooral landinwaarts.

Ook de recreatievoorzieningen veranderen. Aan de oostzijde van de Zeepeduinen komt, op het oude tracé van een wandelpad, een fietspad te liggen. Beheerder Deltakust van Natuurmonumenten Gert de Groot hierover: "Dit is onderdeel van een convenant, waarin als tegenprestatie camping Princenhoeve verdween, wat de balans naar de goede kant doet uitslaan."

Toekomst

We kunnen optimistisch en nieuwsgierig zijn naar wat we straks in de Zeepeduinen gaan tegenkomen. Zeldzame en karakteristieke soorten krijgen meer ruimte en een steviger basis. En, wie weet, trekken de nieuwe valleien en meren nieuwe bewoners. Misschien komen stofzaad en ondergedoken moerasscherm terug en zien we de gevlekte witsnuitlibel weer. Wat precies komt is onzeker, maar dat het rijker en dynamischer wordt staat vast.

VERENIGING NATUURMONUMENTEN, REGIO ZEELAND EN ZUID-HOLLAND

Moeilijk besluit

Besluiten tot beheersingrepen zijn niet lichtvaardig genomen. Het plaggen van de duinvalleien was niet zozeer een probleem. Die valleien waren door menselijke verstoring dichtgegroeid. Met de kap van berken ligt dat moeilijker. Als beheerder zou je willen dat de invloed van zoute zeewind, verstuiving en de vraat (van konijnen en kleine grazers) afdoende zou zijn om snelle bosontwikkeling te voorkomen en openheid te behouden. Dit lukt nog niet door vermesting, verzuring en bosaanplant. En omdat Natuurmonumenten bewust kiest voor het habitat 'open duin' zijn aanvullende maatregelen nodig. Sommigen noemen dit tuinieren. Bijsturen lijkt een betere term.